

LEERPLAN
SECUNDAIR ONDERWIJS

Grafische technieken

2de graad D/A-finaliteit
II-GrTe-da

BRUSSEL

D/2024/13.758/087

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang in de tweede graad

2.1.1 Samenhang over de finaliteiten heen

De richting Grafische technieken heeft inhoudelijke overeenkomsten met de richting Printmedia uit de arbeidsmarktfinaliteit.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op minimumdoelen van de basisvorming, cesuurdoelen en doelen die leiden naar de beroepskwalificatie Grafimedia voorbereider in de printmedia.

Het leerplan is gericht op 17 graaduren en is bestemd voor de studierichting Grafische technieken.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Grafische technieken en het vormingsconcept

Het leerplan Grafische technieken is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op de natuurwetenschappelijke en technische vorming en de culturele vorming. De wegwijzers duurzaamheid en verbeelding maken er inherent deel van uit.

Natuurwetenschappelijke en technische vorming

Technische vorming biedt leerlingen de kans om op een wetenschappelijk verantwoorde manier producten te creëren. Iets wetenschappelijk onderzoeken en het technisch realiseren zijn twee zijden van hetzelfde vormingsproces. Leerlingen komen in contact met de fascinerende digitale, technologische ontwikkelingen in onze samenleving. Ze leren nadenken over maatschappelijke en ethische vragen die met wetenschap, techniek en duurzaamheid te maken hebben.

De grafische sector is bij uitstek een snel evoluerende (digitale) sector, waardoor het voor leerlingen niet enkel belangrijk is dat ze leren omgaan met de digitale technologieën, maar ook dat ze daarin leren keuzes maken. Keuzes in functie van toepasbaarheid en functionaliteit maar ook van duurzaamheid en (economische en ethische) verantwoordelijkheid.

Culturele vorming

Culturele vorming biedt leerlingen mogelijkheden om kunst en cultuur te verkennen en te verwerken. Leerlingen onderzoeken hoe de wereld of de samenleving is en verbeelden hoe die zou kunnen zijn. Kunst stimuleert hen om met een kritische en open blik cultuur waar te nemen. Via kunst en cultuur komen ze ook in contact met het artistieke. Artistieke uitingen van zichzelf en anderen raken en inspireren leerlingen. Zo groeit hun cultureel bewustzijn en ontwikkelen ze hun creatief denken en doen. Dat draagt bij tot hun persoonlijke ontwikkeling in relatie met de anderen.

Verbeelding

Kunst geeft een specifiek creatieve, verbeeldende kijk op de mens, de wereld en op God. Verbeelding breidt het voorstellingsvermogen van leerlingen uit en geeft ruimte om datgene wat niet onmiddellijk tastbaar is, uit te drukken en over te dragen. Leerlingen krijgen kansen om nieuwe werelden te leren kennen en te maken. Via kunst stimuleren we leerlingen om hun verbeeldingskracht te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Aan de grondslag van een artistieke, kunstzinnige ervaring ligt de verbeelding.

Duurzaamheid

Werken vanuit duurzaamheid legt sterk de nadruk op de intrinsieke verbondenheid van alle dingen en mensen en het behoud en de verbetering van een duurzame wereld. Inhoudelijk gaat het ook om het belang van biodiversiteit en duurzaam omgaan met technologie met aandacht voor ecologie.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Technologisch en theoretisch inzicht krijgen in het grafi- en crossmediaproces

Leerlingen krijgen inzicht in de technieken en principes van de grafische en digitale sector, een sector waarbij het in de meeste gevallen draait om het visualiseren van communicatie, het omzetten van die boodschap naar web- of printgerichte media. Ze volgen de technische evolutie en nieuwe tendensen van deze snel evoluerende industrie op de voet.

Verbeeldingskracht en vakdeskundigheid inzetten bij de creatie van grafische producten

Via hun creativiteit en verbeelding krijgen leerlingen respect voor de beeldtaal en creëren ze kruisbestuivingen tussen verschillende disciplines. Ze ontwikkelen beeldtaal waarmee ze hun expressieve mogelijkheden verruimen. De leerlingen ontwikkelen hun grafisch denken, voelen en handelen en tonen hun werk. Het ontwikkelen van ideeën, het onderwerp abstracter leren benaderen en out of the box denken hangen hier allemaal mee samen.

Interacties duiden tussen wetenschappen, techniek, engineering en artistiek-creatieve processen

Grafische technieken kan niet los gezien worden van de samenleving. Ideeën worden op een artistiek-creatieve manier ontwikkeld over natuur, techniek of engineering heen en de concrete inzet van deze ideeën in menselijke activiteiten, technische systemen en (veranderings)processen beïnvloeden maatschappelijke denkbeelden en vice versa. Bij het onderzoeken en ontwerpen beargumenteren leerlingen de gemaakte keuzes.

3.3 Opbouw

Dit leerplan bestaat uit deze rubrieken:

- Basisvaardigheden
- Voorbereiding
- Lay-out en ontwerp
- Beeld en illustratie
- Opmaak
- Output
- Kunstbeschouwing

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang in de tweede graad

De richting Grafische technieken heeft inhoudelijke overeenkomsten met de richting Printmedia uit de arbeidsmarktfinaliteit.

D/A-finaliteit	A-finaliteit
Ontwikkelen van technologisch denken en vaardig zijn (techniek/wetenschap) - onderzoekend - toegepaste wiskunde en wetenschappen - diagnose	Ontwikkelen van technische vaardigheden en kennis van materialen/gereedschappen
Contextgericht in implementatie	Taakgericht in concretisering
Denken in functie van het proces	Denken in functie van het product
Groei in complexiteit van processen	Groei in verfijning van de specialisatie
<u>Grafische technieken</u> Technologisch denken en vaardig zijn: - drukvoorbereiden; - lay-out en ontwerp maken; - beeld creëren en illustraties verzorgen; - opmaak realiseren; - output realiseren (digitaal of conventioneel).	<u>Printmedia</u> Technisch vaardig zijn en denken: - drukvoorbereiden; - montage maken; - output realiseren (digitaal); - output realiseren (conventioneel); - afwerken.

3.4.2 Samenhang met de derde graad

In de 2de graad wordt de basis gelegd voor een doorstroom naar de studierichting Grafimedia in de 3de graad of de studierichting Crossmedia.

In de 3de graad Grafimedia zal meer aandacht besteed worden aan:

- ontwerp voor print;
- impositietechnieken;
- kwaliteitscontrole;
- color management;
- automatisatie.

In de 3de graad Crossmedia zal meer aandacht besteed worden aan:

- ontwerp voor web;
- audio en video;
- animatie;
- programmeertalen.

3.5 Aandachtspunten

Basisvaardigheden

Om de beroepsgerichte vorming in de D/A-finaliteit effectief te realiseren, is het van belang dat leerlingen een aantal generieke competenties verwerven. Zij fungeren als onderbouw van de beroepsgerichte vorming, ze zijn de voorwaarde om die vorming te kunnen realiseren. In sommige gevallen worden die generieke competenties in het leerplan binnen specifieke doelen uitgediept of geconcretiseerd, maar in alle

gevallen is het belangrijk dat je er als leraar en lerarenteam oog voor hebt. Je vindt die generieke onderbouwende competenties bij de rubriek Basisvaardigheden.

Graadleerplan

Het leerplan Grafimedia is een graadleerplan. Als lerarenteam spreid je de leerplandoelen over de twee leerjaren waarbij overleg en een planmatige aanpak cruciaal zijn.

Het is belangrijk om het leerplan in zijn geheel te beschouwen waarbij verschillende leerplandoelen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en over de rubrieken heen moeten worden bekeken en aangepakt. De ordening in dit leerplan leidt niet tot een organisatie van een afzonderlijke vakkenstructuur. Het is vanuit pedagogisch-didactisch standpunt dan ook absoluut nodig om degelijke samenhang te brengen tussen praktijk en theorie. Dat betekent dat er voor het specifieke deel van de studierichting geen verdeling is in vakken. In de leerplandoelen vormen theorie en praktijk een geheel, waardoor de afstemming van de theorie op de praktijk optimaal wordt.

Artistiek proces

Het artistiek proces is eigen aan de kunstrichtingen. Het speelt in alle specifieke leerplannen van het domein Kunst en creatie een belangrijke rol. Vanuit elke studierichting wordt het artistiek proces specifiek ingevuld. Er zullen gelijkenissen zijn met andere studierichtingen, maar ook duidelijke verschillen. Het kan interessant zijn om het artistiek proces te realiseren via cross-overs.

Artistiek proces wordt ruim geïnterpreteerd. Ook reflecteren, presenteren, inspiratie zoeken, onderzoeken, experimenteren, betekenis geven zijn delen van het artistiek proces. Het artistiek proces kan organisch verlopen, het is geen stapsgewijs proces. Leerlingen gaan aan de slag met diverse vormgevingsmiddelen, technieken, materialen en leren ze de mogelijkheden en beperkingen ervan kennen. Ze verdiepen het artistiek denken, voelen en handelen. Het artistiek proces kan zowel een proces, een resultaat, een concept of een creatie omvatten.

Vakterminologie

Het correct gebruik van vakterminologie in het atelier, in de praktijk- en theorielessen is essentieel voor heldere communicatie binnen dit vakgebied, waardoor leerlingen in staat zijn om complexe ideeën en concepten nauwkeurig te beschrijven. Het stimuleert kritisch denken en analyse, omdat het leerlingen aanmoedigt om de betekenis van termen te doorgronden en verbanden te leggen tussen verschillende begrippen, wat bijdraagt aan een diepgaand begrip van de leerstof.

Output

Dit leerplan beoogt de leraar, vakgroep en school eigen accenten te laten leggen waar onder meer de professionaliteit van de leraar volop kan spelen. Dit kan onder meer tot uiting komen in de keuze bij de realisatie van de output (LPD 23+). Scholen kunnen hiervoor in functie van infrastructuur en uitrusting kiezen om een output in offset, zeefdruk, digitaal ... te realiseren.

Beroepskwalificatie

Voor leerplandoelen die leiden naar een beroepskwalificatie gaan we in de tweede graad uit van eenvoudige situaties of situaties waarin leerlingen vaardigheden volgens richtlijnen en onder begeleiding toepassen.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

4.1 Basisvaardigheden

LPD 1 De leerlingen handelen

- in teamverband (organisatiecultuur, communicatie, procedures);
- kwaliteitsbewust;
- economisch en duurzaam;
- veilig, ergonomisch en hygiënisch.

Wenk: De onderdelen van dit leerplandoel kunnen als onderbouwend doel opgenomen worden in heel wat van de hierna volgende leerplandoelen. Zo uit kwaliteitsbewust handelen zich in zorgvuldig werken, het hebben van aandacht voor details, het controleren van het eigen werk op fouten, het voortdurend reflecteren en zich bijsturen met het oog op het bereiken van de verwachte kwaliteit. Je kan dit zowel op het niveau van het proces als op het eindproduct nastreven.

Wenk: Bij het ergonomisch handelen, kan je tiltips meegeven, aandacht besteden aan de bereikbaarheid en schikking van materiaal en gereedschap...

Wenk: Je kan wijzen op de herbruikbaarheid van allerlei zaken, de samenstelling van papier en de herkomst van de grondstoffen. Je kan aandacht besteden aan het inzamelen van toners en cartridges van printers ...

Wenk: Bij het gebruik van machines steeds eerst wijzen op de veiligheidsvoorschriften.

4.2 Voorbereiding

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 2 De leerlingen analyseren de verschillende fasen van het grafisch ontwerp- en productieproces: voorbereiding, ontwerp en lay-out, drukken en afwerken of digitale voorstelling.

Wenk: Je kan aandacht besteden aan het maken van een [retroplanning](#).

Wenk: Dit doel leent zich uitermate om te combineren met LPD 5.

LPD 3 + De leerlingen voeren een informatiegesprek met klanten met het oog op het achterhalen van de gewenste product- en productievereisten.

Wenk: Je kan samenwerken met de vakken Nederlands, Frans en Engels.

Je kan aandacht besteden aan het gebruik van het juiste vakjargon.

Je kan doel en doelgroep laten bepalen en nagaan wat er nodig is aan materiaal en middelen om het doel te bereiken.

LPD 4 De leerlingen detecteren de gewenste product- en productievereisten aan de hand van technische fiches en opdrachtomschrijvingen.

Wenk: Je houdt best rekening:

- met het soort grafisch product (bv. ad hoc drukwerk, klein handelsdrukwerk, advertentie, digitale nieuwsbrief, website, e-publicaties, interactieve pdf ...;
- met soorten drukdragers en digitale dragers;
met formaat en/of bestandsgrootte;
- met kleurgebruik: hoeveel en welke (of zelf bepalen).

Wenk: Je kan aandacht hebben voor:

- gevraagde grafische elementen: door de klant geleverd of zelf te ontwikkelen: bv. logo, sierelementen ...;
- aan tekstmateriaal: wijze van aanleveren (met of zonder tekstwaardering (gebruik van stijlen), digitaal, analoog, gebruik van [OCR](#)).

Wenk: Je kan de leerlingen een documentatie- of praktijkmap laten aanleggen en aandacht schenken aan het gebruik van huisstijlhandboeken.

LPD 5 De leerlingen onderzoeken inspiratie- en documentatiemateriaal in databanken, in relatie met product- en productievereisten.

Wenk: Je kan brainstormtechnieken gebruiken om tot een krachtig idee te komen.

Je kan verschillende bronnen raadplegen als inspiratie voor een project.

Je kan de leerlingen laten tekenen naar waarneming en dat als voorstudie laten gebruiken in verschillende technieken en materialen.

LPD 6 De leerlingen beoordelen digitaal en analoog beeld- en illustratiemateriaal op kwaliteit en volledigheid.

Wenk: Je kan dit bekijken op technisch en esthetisch vlak.

LPD 7 De leerlingen vertalen een opgegeven content vanuit een homepage naar een sitemap.

4.3 Lay-out en ontwerp

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 8 De leerlingen doorlopen een artistiek proces vanuit verbeelding.

Samenhang tweede graad: I-II-III-GFL LPD 14

Wenk: Bij het doorlopen van een artistiek proces kan je denken aan

- het selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen;
- het koppelen van de eigen bedoeling aan vormgeving via methodes zoals trial and error, try-out;
- het gebruiken van basistechnieken van de gekozen discipline.

LPD 9 De leerlingen bepalen de schikking, compositie en kleur aan de hand van voorstudies en documentatiemateriaal in relatie met (papier)formaat.

Wenk: Je kan ideeschetsen en voorstudies met de vrije hand tekenen.

Wenk: Je kan aandacht besteden aan de relatie met formaat en oriëntatie; harmonie en contrast; horizontale, verticale, diagonale, schuine, ronde en geometrische krachtlijnen; afdrukkende en niet-afdrukkende waarde; symmetrie, asymmetrie en vrije schikking; optisch en metrisch midden.

Wenk: Je kan gebruik maken van de kleurencirkel: primaire, secundaire en tertiaire kleuren.

Aandacht voor gebruik van kleur is belangrijk: kleurcontrasten (warm of koud, licht of donker, verzadigd of onverzadigd), complementair, sfeerscheppend ...

LPD 10 De leerlingen integreren grafische vormkarakteristieken op creatieve wijze in ontwerp en lay-out.

Wenk: Voorbeelden van vormkarakteristieken: vormcontrast (groot en klein, veel en weinig, dik en dun, lijn en vlak, recht en krom ...), vormfamilie, -kleur, -textuur (patronen, arcering ...), beweging (statisch, dynamisch ...) ...

LPD 11 De leerlingen maken een letterkeuze op basis van karakteristieken van het eindproduct en volgens de typografische regels.

Wenk: Je kan de letterkeuze beperken tot schreefletters, schreefloze, script en fantasieletters.

Je kan aandacht besteden aan letterkenmerken.

Aandacht voor de grondbeginselen van lettermenging waaronder eenvoud en contrast.

Wenk: Je kan leerlingen laten rekening houden met optische verschijnselen.

Je kan aandacht besteden aan lettertype en fonten, lettervarianten, speciale tekens, ligaturen ...

LPD 12 De leerlingen analyseren de basisprincipes van typografie met inbegrip van teksthierarchie en tekstbeeld.

Wenk: Tekstbeeld: uitstraling in functie van doel en doelgroep van het eindproduct (klassiek, speels, modern, druk, rustig ...).

Wenk: Je kan aandacht besteden aan de bladspiegel, zetspiegel (met regelval) en afloop.

4.4 Beeld en illustratie

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 13 De leerlingen ontwerpen en bewerken illustratieve content d.m.v. analoge en digitale teken- en collage technieken rekening houdend met de kleurenruimte.

Wenk: Je kan gebruik maken van verschillende materialen waaronder verschillende dragers, inkt en plakkaatverf, lijm ...
Je kan gebruik maken van verschillende technieken zoals ontwerpschetsen, teken- en schildertechnieken ...
Je kan gebruik maken van verschillende gereedschappen zoals potloden, penselen, stiften, meetgereedschappen (lat, passer, driehoek), snijmes en snijmat ...

Wenk: Je kan logo's en grafische elementen opmaken.
Je kan in een vectorieel tekenprogramma werken met tekengebieden, lagen, met paden en ankerpunten, met vormen en lijnen, met schalen en roteren, met het kleuren- en stalenpalet, met de bibliotheek ...
Je kan het onderscheid duiden tussen RGB, CMYK, Pantone.

LPD 14 De leerlingen passen in functie van de opdracht digitale beeldbewerkingstechnieken toe rekening houdend met beeldresolutie en kleurseparatie.

Wenk: Je kan aandacht besteden aan het niet-destructief werken door gebruik te maken van laagmasker en aanpassingslagen).

Wenk: Je kan werken aan schaal, afbeeldingsgrootte en resolutie; transparante achtergrond en vrijstellen; met lagen; retoucheertools, voorgrondkleur en achtergrondkleur; potlood, penseel; kleur- en stalenpalet.

LPD 15 De leerlingen realiseren eenvoudige digitale beelden rekening houdend met fotografische aspecten en vormvereisten.

Wenk: Fotografische aspecten zijn: standpuntkeuze; compositie; kadrering; licht en kleur; cameragebruik.
Je kan dit doel ook aanpakken door gebruik te maken van de camera van een smartphone.
Je kan portret, stilleven, landschap, architectuur, figuur ... als thema gebruiken.

LPD 16 De leerlingen verzorgen de productie van een videofragment aan de hand van bewegende beelden volgens een verhaallijn en aan de hand van geschikte bronnen voor geluids- en video-opnames.

Wenk: Je kan dit laagdrempelig opnemen door middel van smartphone en app-gebruik.
Je kan aandacht besteden aan het maken van een storyboard.
Je kan een stop motion-filmpje maken.

4.5 Opmaak

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 17 De leerlingen bepalen de paginastructuur op basis van de lay-out en vertalen de lay-out naar opmaakparameters voor grafische en digitale output.

Wenk: Je kan stramienpagina's gebruiken in opmaaksoftware.
Je kan tekstinvoer laten gebeuren via importeren, plakken, typen ([OCR](#)) of gebruik maken van plaatsaanduidingstekst (Lorem ipsum ...).
Je kan leerlingen wijzen op het gebruik van de juiste vingerzetting bij het typen.

Wenk: Voorbeelden van opmaakparameters: zetbreedte, regelafstand, regelval, tekstgroepen, alinea ...
Digitale output: pdf, e-publicaties, webpagina's ...
Je kan wijzen op het gebruik van spellingscontrole in functie van het foutloos afleveren van tekst.

LPD 18 De leerlingen voegen door middel van html een opgegeven content toe aan een documentstructuur.

Wenk: Je kan basistags gebruiken en hun attributen toewijzen.
Je kan aandacht besteden aan het principe van nesting.

LPD 19 De leerlingen vertalen de opmaakparameters naar stijlen voor grafische en digitale output.

Wenk: Je kan aandacht besteden aan alineastijlen en tekenstijlen en tabelopmaak.
Je kan bij digitale output denken aan CSS en gebruik maken van CSS-selectors en eigenschappen en het [boxmodel](#)-principe toepassen.

LPD 20 De leerlingen plaatsen tekst-, illustratie- en beeldmateriaal op basis van de gemaakte lay-out in grafische en digitale toepassingen.

4.6 Output

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 21 De leerlingen gebruiken een bestandsformaat in functie van de toepassing en organiseren het bestandsbeheer volgens afspraken.

Wenk: Je kan pagina's bewaren binnen de root-structuur.
Je kan aandacht besteden aan de mappenstructuur bij een project, aan de koppelingen(-map), aan het maken van een pakket ...

LPD 22 De leerlingen realiseren een pdf in functie van het eindresultaat: voor presentatie; drukklaar en voor digitale output.

Wenk: Je kan gebruik maken van een kleur gescheiden proef om onder meer CMYK-gebruik van tekst te voorkomen.

LPD 23 + De leerlingen realiseren een grafisch eindproduct.

Wenk: Je kan aandacht besteden aan het maken van een dummy of een soft proof.
Je kan een analoge of digitale portfolio aanmaken.
Je kan dit eindproduct bekomen via digitale print, offset, zeefdruk, inkjet, laserprint, plotten ...
Je kan aandacht besteden aan afwerkingstechnieken.
Je kan je richten op output gericht op social media.

4.7 Kunstbeschouwing

Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 24 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en samenlevingen.

Samenhang tweede graad: II-Ges-da LPD 6, 7

Wenk: Je kan dit doel vanuit een expressievorm bekijken, hoewel het zeker aan te raden is dit ruimer te zien. Dit doel realiseren de leerlingen dan binnen een of meer contexten zoals architectuur, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, literatuur, toegepaste kunsten, podiumkunsten, binnen een maatschappelijke, economische, religieuze of culturele inbedding.
Het betreft dus verschillende disciplines, zeker ook expliciet die van de beeldende kunsten. Kunst- en cultuuruitingen zoals dans, film, game, graffiti, kledij, landschap, lied; uitingen van kunst en cultuur zoals in media, in materieel en immaterieel erfgoed, in artistiek werk.

Wenk: Kenmerkende kunsthistorische elementen en begrippen die het gemakkelijker maken om kunsthistorische evoluties te begrijpen zoals schoonheidsidealen, vakmanschap, de rol van religie, de rol van de opdrachtgever(s), de rol in beeldvorming over het verleden of het heden, de rol in opinievorming, de betekenissen, de genderdimensie. Ze gebruiken daarbij de gepaste vakterminologie.

Wenk: Gericht kijken en luisteren naar kunst met kennis van de componenten van het referentiekader. Vormgeving van kunst in verband brengen met de tijd, ruimte en de maatschappelijke domeinen waarin deze voorkomen.

Wenk: Vormgeving (zoals materialen, technieken en functie, in tijd, in ruimte en in maatschappelijke domeinen), inhoud, uitdrukkingsvorm, expressie.

5 Lexicon

Boxmodel

Het (CSS-)boxmodel beschrijft hoe HTML-elementen ingepakt worden in fictieve boxen en hoe deze boxen op de pagina gepositioneerd worden.

OCR

OCR of Optical character recognition is een transformatie waarbij een afbeelding (bijvoorbeeld een gescande tekst) wordt omgezet in bewerkbare tekst.

Retroplanning

Een retroplanning is een planning waar je terug keert in de tijd vanaf de deadline van het af te leveren product. Op die manier kan je makkelijk tussentijdse deadlines leggen voor de verschillende fases in het proces.

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

Om de leerplandoelen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur en materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu. Specifieke benodigde infrastructuur of uitrusting hoeft niet noodzakelijk beschikbaar te zijn op de school. Beschikbaarheid op de werkplek of een andere externe locatie kan volstaan. We adviseren de school om de grootte van de klasgroep en de beschikbare infrastructuur en uitrusting op elkaar af te stemmen.

6.1 Infrastructuur

Om kennis en vaardigheden geïntegreerd aan te reiken en het procesmatig werken te versterken is een goed uitgerust competentiecentrum noodzakelijk waarbij de ruimte voor het aanleren van vaardigheden en het instructielokaal één geheel vormen of dicht bij elkaar gelegen zijn.

Een lokaal of atelier

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid;
- met een bergruimte met de nodige nutsvoorzieningen om materiaal/grondstof te stapelen, leermiddelen op te bergen, materiaal op te bergen, didactisch materiaal op te bergen en onderhoudsmateriaal op te bergen ...
- met een zone om het afval te sorteren en te stockeren.
- met nutsvoorzieningen;
- met spoelbak en afwasbakken.

6.2 Materiaal beschikbaar in de infrastructuur

Het aanwezige materiaal is voldoende voor de grootte van de klasgroep.

- Verschillende papier- en kartonsoorten;
- planosnijmachine;
- PMS-waaier;
- SRA3-kleurenprinter;
- Grootformaatprinter (op rol)/-snijplotter met rol drukdrager en tonermateriaal;
- bij gebruik van offset als output:
 - toegang tot ctp-systeem;
 - vellenoffsetpers, producten en toebehoren;
 - perforatie-, registersysteem;
 - offsetplaten;
 - gereedschapsset en smeermiddelen;
 - inktweegschaal en -mengtafel;
- bij gebruik van zeefdruk als output:
 - zeefdrukpers (handdruktafel of halfautomaat), producten en toebehoren;
 - zeefdrukvormen;
 - onderhoudsproducten voor het reinigen van het zeefdrukgaas;
 - zeefdrukraambelichter;
 - afspuitcabine met hogedrukreiniger;
 - inktweegschaal en -mengtafel;
- bij gebruik van hoogdruk als output:
 - hoogdrukpers (degelpers), producten en toebehoren;
 - hoogdrukvormen;
 - inktweegschaal en -mengtafel;
- bij gebruik van digitaal drukken als output:
 - SRA3-kleurenprinter;
 - toegang tot grootformaatprinter (op rol)/-snijplotter met rol drukdrager en tonermateriaal.

6.3 Materiaal waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

- per leerling een actueel computersysteem met de nodige software voor paginaopmaak, vectorieel tekenen en digitale beeldbewerking. De gebruikte programma's werken met een aanvaardbare performantie op dit computersysteem. Dit computersysteem is verbonden met internet als dit vereist is voor de doelen;
- persoonlijke en collectieve beschermingsmiddelen in functie van het gebruik van materialen en machines, in overeenstemming met de voorschriften;
- een basispakket van schilder- en tekenmateriaal.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	

Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantie

De concordantietabel geeft aan welke leerplandoelen minimumdoelen (MD), cesuurdoelen (CD) en doelen die leiden naar één of meer beroepskwalificaties (BK) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen, cesuurdoelen of doelen die leiden naar één of meer beroepskwalificaties
1	BK 1; BK 2; BK 3; BK 4
2	BK 5; BK c; BK d; BK h
3 +	-
4	BK m
5	BK 6
6	BK 10
7	BK 12
8	MD 16.04
9	BK 6; BK i
10	BK 11
11	BK n
12	BK n
13	BK 8; BK g; BK k
14	BK 7; BK a; BK o
15	BK 7; BK 9; BK o
16	BK 14; BK f
17	BK 11
18	BK 12; BK 13; BK e
19	BK 11
20	BK j; BK l

21	BK b
22	BK 11
23 +	-
24	CD 04.03.01

8.1 Minimumdoelen basisvorming

16.04 De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding.

Voetnoot:

Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

8.2 Cesuurdoelen

04.03.01 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en samenlevingen.

8.3 Doelen die leiden naar één of meer beroepskwalificaties

1. De leerlingen werken in teamverband (organisatiecultuur, communicatie, procedures).
2. De leerlingen handelen kwaliteitsbewust.
3. De leerlingen handelen economisch en duurzaam.
4. De leerlingen handelen veilig, ergonomisch en hygiënisch.
5. De leerlingen onderscheiden de stappen in het grafisch productieproces.
6. De leerlingen zoeken documenten en/of foto's op (in databanken).
7. De leerlingen passen beeldbewerking toe op het aangeleverde beeldmateriaal.
8. De leerlingen bewerken de aangeleverde illustratieve content.
9. De leerlingen gebruiken software en hardware op een efficiënte manier.
10. De leerlingen controleren digitaal aangeleverde bestanden op bruikbaarheid in functie van digitale of druktechnische publicatie of reproductie.
11. De leerlingen bewerken de aangeleverde content en maken een eerste versie van een grafisch digitaal product aan.
12. De leerlingen ontwikkelen onderdelen van een crossmediaal design.
13. De leerlingen programmeren onderdelen van de crossmediale (web)toepassingen.
14. De leerlingen gebruiken audio- en videobestanden in de crossmediale toepassingen.

Aanvullende onderliggende kennis

De opgenomen kennis staat steeds in functie van de specifieke vorming van deze studierichting.

- a. Beeldresolutie
- b. Digitale bestandsformaten
- c. Druktechnieken
- d. Drukafwerkingstechnieken
- e. Gangbare programmeertaal voor crossmediaal design en crossmediale (web)toepassingen
- f. Geschikte bronnen voor geluids- en video-opnames
- g. Kleurenruimte in functie van bewerking van illustratieve content
- h. Lay-outtechnisch ontwerp
- i. Papierformaten
- j. Software om digitale producties online te plaatsen
- k. Software om illustratiemateriaal aan te maken

- l. Software voor het bewerken van de opmaak
- m. Technische fiches
- n. Typografie
- o. Vormvereisten voor beeldmateriaal en kleurseparatie in functie van beeldbewerking

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang in de tweede graad	7
2.1.1	Samenhang over de finaliteiten heen.....	7
2.2	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	7
3.1	Grafische technieken en het vormingsconcept	7
3.2	Krachtlijnen	8
3.3	Opbouw.....	8
3.4	Leerlijnen.....	9
3.4.1	Samenhang in de tweede graad	9
3.4.2	Samenhang met de derde graad.....	9
3.5	Aandachtspunten	9
3.6	Leerplanpagina.....	11
4	Leerplandoelen	11
4.1	Basisvaardigheden	11
4.2	Vorbereiding	11
4.3	Lay-out en ontwerp.....	13
4.4	Beeld en illustratie	14
4.5	Opmaak	15
4.6	Output	15
4.7	Kunstbeschouwing	16
5	Lexicon	17
6	Basisuitrusting	17
6.1	Infrastructuur	17
6.2	Materiaal beschikbaar in de infrastructuur	18
6.3	Materiaal waarover elke leerling moet beschikken.....	18

7	Glossarium.....	19
8	Concordantie	20
8.1	Minimumdoelen basisvorming	21
8.2	Cesuurdoelen	21
8.3	Doelen die leiden naar één of meer beroepskwalificaties	21